

Koti, uskonto ja isänmaa

KIRKOLLISKOKOUKSEN AVAUSPUHE 7.5.2019

Arkkipiispa Tapio Luoma

Hyvät kirkolliskokousedustajat.

Vajaan kolmen viikon kuluttua järjestetään vaalit, joissa valitaan suomalaisedustajat Euroopan Unionin parlamenttiin. Samalla kun oma vasta valittu eduskuntamme aloittaa työnsä, suomalaiset käyvät jälleen uurnille, tällä kertaa antaakseen panoksen maanosamme tulevaisuuden rakentamiseen.

Monien kansallisten parlamenttivaalien tulokset – kuten viimeksi Espanjassa – osoittavat, että Euroopan poliittiset asetelmat ovat murroksessa. Vanhat valtapuolueet eivät enää houkuttele äänestäjiä entiseen tapaan, kun taas uudet, alkujaan pienet poliittiset liikkeet ovat monien yllätykseksi saaneet vahvan kannatuksen. Hallituksia on vaikea muodostaa, koska puoluekenttä on aiempaa sirpaleisempi ja eurooppalaiset yhteiskunnat entistä polarisoituneempia. Kriittisyys Euroopan Unionia ja ylipäätään valtioiden välistä yhteistyötä kohtaan on lisääntynyt.

Euroopan Unionin jäsenmaiden sisäinen kehitys ei voi olla vaikuttamatta tuleviin europarlamenttivaaleihin ja siten koko Unionin tulevaisuuteen. Sillä, mihin suuntaan Eurooppa kulkee, on suuri merkitys yksittäisten EU-maiden kansalaisille – myös suomalaisille. Millainen paikka elää, tehdä työtä tai opiskella huomispäivän Eurooppa on meille ja lapsillemme? Miten se rakentaa suhteitaan muuhun maailmaan?

Euroopalla on rikas ja myös kaksijakoinen historia. Yhtäältä se sisältää paljon saavutuksia kulttuurin, tieteen ja taiteen saralla. Euroopassa syntyneet aatteet ja ideologiat ovat levinneet kaikkialle maailmaan ja vaikuttaneet siellä syvästi yhteiskuntaan. Kaupankäynti ja muu talouselämä ovat tuoneet maanosallemme verratonta vaurautta. Eurooppaa on myös mahdotonta kuvitella ilman sen historiallista valtauskontoa, kristinuskoa.

Toisaalta maanosamme on ollut näyttämönä myös suunnattomalle inhimilliselle kärsimykselle. Sodat ovat tuhonneet toistuvasti sen, mitä vaivalla on saatu rakennettua. Vaurauden keskellä köyhyys ja osattomuus ovat leimanneet lukuisten ihmisten elämää. Valon ja varjon kontrasti on Euroopassa terävä.

Euroopan Unioni luotiin vahvistamaan maanosamme myönteistä perintöä ja ehkäisemään historiasta tuttuja kielteisiä taipumuksia. Kun nykyisen Euroopan Unionin perustaa laskettiin, mielessä olivat kahden suursodan kipeät muistot. ”Ei koskaan enää!” oli päällimmäinen ajatus. Muutamien länsieurooppalaisten valtioiden talousliittoutumasta kasvoi vuosikymmenten mittaan vahva taloudellinen ja poliittinen yhteisö, johon Suomi liittyi vuonna 1995. Seuraavina vuosina Unioni kasvoi yhä uusilla jäsenmailla etenkin Itä-Euroopasta.

Euroopan Unionin kasvusta ja varsin vakaasta kehityksestä huolimatta viime vuodet ovat sisältäneet myös haasteita. Ikuisuuspulmat nostavat päätään. Miten sovittaa toisiinsa paikallinen, kansallinen ja eurooppalainen identiteetti? Miten huolehtia siitä, että kaikki voivat nauttia kehityksen hedelmistä ja että kukin kantaa osuutensa yhteisestä taakanjaosta? Miten taata, että kaikki noudattavat yhteisesti sovittuja pelisääntöjä?

Nationalismia eli kansallisuusaatetta on pidetty Euroopan yhtenäisyyden historiallisena koetinkivenä. Löytääkö Eurooppa yhteisen käsityksen tulevaisuudesta ja sen rakentamisesta tilanteessa, jossa yhä useammin puhutaan mieluummin kansallisesta edusta ja osoitellaan eurooppalaisen yhteistyön ongelmia?

Tietoisuus kansallisuudesta on tärkeä osa ihmisen minuutta. On arvokasta, että voimme tuntee olevamme nimenomaan suomalaisia. Se auttaa meitä jäsentämään maailmaa ja hahmottamaan paikkamme muiden kansakuntien joukossa. Se yhdistää meitä toisiimme. Tämä identiteettiä rakentava taju omasta kansallisuudesta ei vielä itsessään ole pulmallista.

Ongelma nationalismista tulee siinä vaiheessa, kun sen kääntää kansakunnan ja kansalaisten huomion ylikorostuneesti sisäänpäin – kun tärkeäksi nousee vain se, minkä kuvitellaan olevan oman maan ja oman kansan etu. Edes omaa etua ei kuitenkaan ole mahdollista saavuttaa vain sisäänpäin kääntymällä. Pienetkin yksityiskohdat vaikuttavat suurempaan kokonaisuuteen ja ovat riippuvaisia siitä. Yksittäisen valtion ratkaisut vaikuttavat siihen, millaiset suhteet sillä on toisiin valtioihin. Niinpä esimerkiksi joidenkin Euroopan Unionin jäsenmaiden irtautuminen yhteisten pelisääntöjen perustasta kuten oikeusvaltioperiaatteesta vaikuttaa paitsi niiden omien kansalaisten elämään myös niiden suhteisiin muihin Euroopan Unionin jäsenvaltioihin ja samalla koko Euroopan tulevaisuuteen.

Pulmallinen kansallismielisyys katsoo tulevaisuuden sijasta menneisyyteen – ja usein vieläpä sellaiseen menneisyyteen, jota ei koskaan ollut. Se hellii romanttista käsitystä ajasta, joka edustaa kansakunnan kadotettua suuruutta ja kunniaa. Usein siihen liittyy myös halu luoda yksinkertaisempi ja helpommin hallittavissa oleva maailma, jossa ihmisten väliset rajat ovat ehdottomia ja niiden ylittämistä valvotaan tarkasti. Maailmassa, joka on yhä enemmän yhtä, vaikkapa vain viestintäteknologian ansiosta, tällainen ajattelu johtaa eristäytymiseen – jopa haluttomuuteen ja kyvyttömyyteen olla mukana päättämässä omaa aluetta suuremmista, kaikkiin yhteisesti vaikuttavista asioista.

Oman maamme historiassa kansallisuusaate on elänyt sekä myönteisissä että kielteisissä muodoissaan. Molemmissa Suomen evankelis-luterilainen kirkko on ollut mukana. Nuoren kansakunnan rakennusvaiheessa luterilainen kirkko teki parhaansa vahvistaakseen suomalaisten kansallista identiteettiä ja kokemusta siitä, että kuulumme tasavertaisina muiden itsenäisten kansakuntien joukkoon. 1930-luvun poliittisessa ilmapiirissä kirkkomme koki eurooppalaisten äärioikeistolaisten virtausten houkutuksen mutta teki niihin lopulta pesäeron, kun niiden taipumus väkivaltaan ja laittomuuksiin kävi ilmeiseksi. Sotavuosien kokemukset vahvistivat käsitystä kirkon tehtävästä kansankirkkona, joka toimii laajasti kaikkien suomalaisten parissa.

Millaista tajuja suomalaisuudesta ja omasta kansallisuudesta oma aikamme tarvitsee? Mieleen nousee kolme sanaa: koti, uskonto ja isänmaa. Tällä sanakolmikolla on ajan saatossa kuvattu suomalaiseksi ja kristilliseksi miellettyä kansallista arvopohjaa. Se ilmentää kiistatta kansallistunnetta, ja siinä voi erottaa nationalistisia kaikuja jopa siinä määrin, että kodista, uskonnosta ja isänmaasta puhumista samassa lauseessa on alettu vierastaa. Mutta jos tarkastellaan jokaista käsitettä erikseen, ohi niiden synnyttämien perinteisten mielikuvien, voimme ehkä saada paremman käsityksen siitä, miten tukea rakentavaa, myönteistä kansallisuusajattelua.

Hyvä koti tarjoaa turvan siinä asuville. Kotona opitaan elämän perusasioita kuten toisten huomioon ottamista. Hyvän kodin piirteisiin kuuluu vieraanvaraisuus. Se ei näe kodin ulkopuolisen maailman ihmisiä ensisijaisesti uhkana vaan naapureina, kylänväkenä ja lopulta lajitovereina, joita kuunnellaan, joiden kanssa mietitään yhteisiä asioita ja joita hädän tullen autetaan. Naapuriapu ja talkoohenki ovat ilmentymiä kodin vieraanvaraisuudesta.

Myös uskonto tuo turvaa. Toisin kuin joskus saatetaan ajatella, uskonnolle ominainen turvallisuudentunne ei perustu muuttumattomuuteen. Pikemminkin kristillisen uskon maailmaa ja ihmistä alati muuttava voima on siinä turvallisuudessa, jonka luottamus Jumalaan ja ylösnousseeseen Kristukseen tuo. Kristillinen usko

on eteenpäin katsovaa ja vieraanvaraista uskoa. Se muistuttaa, että jokainen ihminen, olkoon hän sitten omaa kansaa tai vierasheimoinen, on Jumalan kuva ja hänen rakkautensa kohde.

Isänmaa on käsite, jolla kuvataan paitsi valtion maantieteellistä aluetta myös ajatusta, että nyt nauttimamme hyvä ei ole vain meidän sukupolvemme aikaansaannosta vaan myös aiemmilta sukupolvilta lahjaksi saatua. Menneisyyteen ei ole paluuta, mutta tulevaisuutemme edellytykset luotiin jo ennen meitä. Hyvä isänmaa on turvallinen paikka etsiä ja oppia uutta. Isänmaallinen ihminen arvostaa isiensä ja äitiensä työtä ja saavutuksia, mutta tekee sen halveksimatta muita, jotka hekin toivovat lastensa parasta.

Kodin, uskonnon ja isänmaan hyvinvointi ei voi koskaan perustua eristäytymiseen, kaunaan, viholliskuviin tai oman erinomaisuuden korostamiseen muiden ihmisten, muiden kansanryhmien tai muiden kansakuntien kustannuksella. Koti, uskonto ja isänmaa on tarkoitettu vuorovaikutukseen muiden kotien, uskontojen ja isänmaiden kanssa. Nyt tarvitaan tällaista tajua suomalaisuudesta ja Suomesta.

Suomalaisina olemme aina kuuluneet Eurooppaan. Kun tämän kuun lopulla osallistumme Euroopan Unionin parlamenttivaaleihin, teemme sen tietoisina siitä, ettei maamme ole irrallinen saareke Euroopan koillisreunalla. Suomen keskeistä roolia korostaa sekin, että heinäkuun alusta lähtien olemme puolen vuoden ajan Euroopan Unionin puheenjohtajamaa. Osallistumalla aktiivisesti maanosamme tulevaisuuden rakentamiseen yhdessä muiden maiden ja kansojen kanssa vaikutamme siihen, millainen tulevaisuus omalla kodillamme, omalla uskonnollamme ja omalla isänmaallamme on.

Myös oma kirkkomme työskentelee yhdessä muiden kirkkojen kanssa maanosamme parhaaksi. Tavoitteemme on pitää esillä toivoa, Jumalan todellisuuteen ja voimaan perustuvaa toivoa. Tämä toivo antaa voimia ja rohkeutta silloinkin, kun optimismi alkaa horjua.

Hyvät kirkolliskokousedustajat. Meidänkin tehtävämme kirkkomme päätöksentekijöinä on rakentaa tulevaisuutta ja pitää yllä toivoa. Sanomisemme, tekemisemme ja päätöksemme vaikuttavat laajalti. Toivon mukaan emme etsi vain sitä, mikä on hyväksi kirkollemme, vaan sen mukana myös sitä, mikä on hyväksi kaikille ihmisille, maallemme, kansallemme, maanosallemme ja koko maailmalle. Toivotan teille kaikille iloa, voimia ja Jumalan siunausta alkaneeseen istuntoviikkoon.